

Grenzen verkennen.

Handreiking voorbehouden handelingen en vrijwilligers

Anneke Verboom werkt twee dagdelen per week als vrijwilliger in een zorginstelling. Als een cliënt aan Anneke vraagt om insuline bij hem te spuiten, wil Anneke dat best doen. Maar mag het ook?

Wat zegt de wet- en regelgeving?

De Wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg (Wet BIG) bepaalt dat een aantal handelingen op het terrein van de geneeskunde zijn voorbehouden aan personen die daartoe bevoegd zijn. Het geven van een injectie is zo'n voorbehouden handeling. De Wet BIG verbiedt onbevoegden om *beroepsmatig* voorbehouden handelingen uit te voeren.

Een vrijwilliger verricht zijn werkzaamheden niet beroepsmatig, maar de zorgorganisatie waarvoor hij¹ werkt doet dat wel, ongeacht of zij daar medewerkers of vrijwilligers voor inzet. Als de zorgorganisatie ervoor kiest dat vrijwilligers onder bepaalde omstandigheden voorbehouden handelingen mogen verrichten, is het van belang dat de vrijwilligers daarbij aan dezelfde eisen voldoen als medewerkers.

Hoe te handelen als organisatie?

De organisatie kan ervoor kiezen om de uitvoering van bepaalde voorbehouden handelingen onder specifieke omstandigheden uit te laten voeren door een vrijwilliger. De cliënt moet hiermee instemmen. Maar als de organisatie daar niet voor kiest, moet de vrijwilliger zich daaraan houden. Hij kan dus niet zelfstandig beslissen om wel voorbehouden handelingen uit te voeren.

Als de organisatie ervoor kiest dat een vrijwilliger onder bepaalde omstandigheden voorbehouden handelingen mag verrichten, zijn de volgende vragen relevant:

- Welke voorbehouden handelingen mag een vrijwilliger uitvoeren en in welke situaties?
- Wat is nodig om de vrijwilliger goed te leren hoe hij die handelingen moet verrichten?
- Welke kennis en vaardigheden moeten vrijwilligers hiervoor verwerven?
- En wat moet de organisatie doen om daarin te voorzien?

Tip

Maak gebruik van [de handreiking Verantwoord 1-op-1 vrijwilligerswerk](#) om vast te stellen wat een vrijwilliger bij de uitvoering van bepaalde activiteiten en in specifieke situaties moet weten, kunnen en nodig heeft.

Wat is de rol van de medewerker?

Je verwelkomt de vrijwilliger en gaat in gesprek over de uit te voeren activiteiten. Als daar ook het verrichten van een of meerdere voorbehouden handelingen bij komt kijken, is het belangrijk dat je nagaat of de vrijwilliger deze handelingen wil en kan uitvoeren. Ook de cliënt moet instemmen.

Soms kan een vrijwilliger na verloop van tijd aangeven wel bepaalde handelingen te willen uitvoeren. Of de situatie wijzigt, waardoor dat aan de orde is. Ook dan bespreek je wat het van de vrijwilliger vraagt en of hij daartoe bereid en in staat is.

¹ Ten behoeve van de leesbaarheid is bij de verwijzing naar personen gekozen voor het gebruik van 'hij'. Het spreekt vanzelf dat hier ook 'zij' gelezen kan worden.

Als een vrijwilliger de handeling(en) mag verrichten, is het belangrijk dat je hem informeert en instrueert. Je kunt een vrijwilliger leren hoe hij een voorbehouden handeling moet uitvoeren. Vraag geregeld aan de vrijwilliger en de cliënt hoe het gaat. Door contact te onderhouden, kun je problemen en misverstanden vaak voorkomen.

Laat aan andere vrijwilligers weten dat het verrichten van voorbehouden handelingen niet voor elke vrijwilliger zonder meer is toegestaan. Je bekijkt eerst of de situatie zich daarvoor leent, of de cliënt ermee instemt en of de vrijwilliger over de benodigde vaardigheden beschikt of instructies moet krijgen.

Als je signaleert dat de vrijwilliger een voorbehouden handeling niet volgens afspraak of niet goed uitvoert, dan is het belangrijk dat je actie onderneemt. Wat je precies doet hangt af van de situatie. Je bespreekt bijvoorbeeld met de vrijwilliger hoe het beter kan. Je kunt dit ook in je team inbrengen en vragen hoe je collega's er tegenaan kijken en of zij tips hebben om het gesprek hierover aan te gaan.

Helpt dit niet of gaat het om ernstige situaties, dan overleg je bijvoorbeeld met je leidinggevende welke stap je vervolgens het beste kunt zetten. Het kan zelfs nodig zijn dat de vrijwilliger zijn taken geheel of gedeeltelijk overdraagt aan medewerkers.

Wie is verantwoordelijk en aansprakelijk?

Vrijwilligers in de zorg werken vanuit een organisatie. De organisatie zet hen in bij de uitvoering van de overeenkomst met de cliënt. Als een vrijwilliger schade veroorzaakt, door bijvoorbeeld een injectie niet goed te geven, is de organisatie dus aansprakelijk.

Ga met elkaar in gesprek

Niet alleen juridische kaders bepalen de invulling van het samenspel tussen informele en formele zorg en ondersteuning, maar ook het perspectief van waaruit je naar het samenspel kijkt. Wat is je visie op goede zorg? Wie staat er aan het roer: de formele zorg, de cliënt en zijn omgeving of samen? Waar sta je nu, waar wil je naartoe? Hoe kom je daar? Welke kansen, mogelijkheden en aanvaardbare risico's signaleer je? Welke regels stel je nu? Hoe doe je recht aan de wensen en vaardigheden van de diverse betrokkenen? Samen verken je de grenzen en werk je aan het versterken van de kwaliteit van leven van cliënten.

De tekst in deze handreiking is gebaseerd op de notitie ['Grenzen verkennen. Wettelijke en juridische aspecten in het samenspel tussen informele en formele zorg'](#). C. Scholten, Vilans 2016.